

ВЗАЄМОДІЯ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ СТВОРЕННІ ПОРТРЕТНИХ ХАРАКТЕРИСТИК У ТВОРАХ ФРЕНСІСА С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА

У статті проаналізовано взаємодію стилістичних засобів при створенні портретних характеристик у творах Ф. С. Фіцджеральда, визначено роль цієї взаємодії для створення неповторних образів та для надання індивідуальності стилю автора.

Починаючи з XVII ст., письменники стали приділяти більше уваги створенню образів, зокрема опису зовнішності героїв. Поступово розвиваючи та збагачуючи уміння влучно та ємно описувати своїх персонажів, митці слова створювали більш "живі" образи, які краще запам'ятовувалися та надавали творам неповторної індивідуальності. Письменники пов'язували зовнішні характеристики з внутрішнім світом персонажів, показуючи через певні зовнішні риси, прояви чи поведінку глибокі внутрішні переживання.

Питанням створення портретної характеристики та її впливом на художній твір у цілому цікавилися вітчизняні та зарубіжні літературознавці, лінгвісти та психологи [1: 2: 3: 4: 5]. Літературознавці виділили різні типи портрета та визначили його місце у літературному творі; мовознавці досліджували окремі засоби та стилі, що використовувалися при створенні художнього портрета; психологи вивчали його вплив на уяву читача. Невирішеним залишилося питання взаємодії різних стилістичних засобів, яка і створює індивідуальну для кожного письменника манеру опису зовнішності героїв їхніх творів. Найбільш цікавим є аналіз творів письменників ХХ ст., адже мова та образи цих творів є сучасними та близькими читачеві. Наше дослідження базується на встановленні такої взаємодії у романах та оповіданнях Ф.С. Фіцджеральда.

"Секрет лучших биографий, как и лучших портретов, заключается в магическом сочетании сочувствия и критического подхода" [2]. Згідно з визначенням, що дає "Краткая литературная энциклопедия", портрет – це зображення людини (рис обличчя, фігури, міміки, жестів, іноді – одягу) як один із засобів його характеристики [6]. По суті, будь-який художній твір показує людину в той чи інший момент життєвого процесу. Цей процес охоплює всю художню структуру літературної творчості. Людина виступає у певних сюжетних ситуаціях, у пов'язаній з ними мовленнєвій атмосфері, в світі природи і речей, які оточують людину. І разом з цим характер не даються у творі у плані безпристрасного опису, герой виступає або як носій ідеалу письменника, або піддається осуду у світлі цього ж ідеалу. Саме тому в мові художньої літератури, де письменники прагнуть максимальної індивідуалізації своїх творів, використання відтінків у значенні слів та його переосмислення є конче необхідним. Цього ефекту можна досягти завдяки використанню найрізноманітніших стилістичних засобів. Отже, необхідно з'ясувати взаємодію засобів літературного зображення в тому органічному цілому, в якому вони виявляють свої істотні для художнього зображення якості.

У творах Ф.С. Фіцджеральда портретні характеристики з'являються досить часто як у вигляді окремих штрихів, що характеризують людину, так і детальні описи головних чи другорядних персонажів. Стилю письменника властиве нагромадження стилістичних засобів, які при взаємодії створюють потужний ефект неповторності. Виділивши окрему рису зовнішності, Фіцджеральд обіграє її, використовуючи щоразу нові засоби, будує незвичні асоціації, створює враження взаємопроникненості зовнішніх рис та внутрішнього світу. "Indeed it can be said that Fitzgerald's finest fiction is the product of two active Symbolists. One of them is of course the novelist himself, for in his use of symbolist images to concentrate and realize what seem to be essentially naturalistic stories Fitzgerald proves himself remarkable" [7]. Розглянемо, як діють окремі стилістичні засоби та як вони взаємодіють у описах зовнішності у творах Ф. С. Фіцджеральда.

Найчастіше Фіцджеральд застосовує епітет та його "гібриди", які, як відомо, утворюються при перетині окремих полів тропіки (наприклад, іронічний, оксюморонний, літотний/гіперболічний, метафоричний епітет і т. ін.) [4].

Наприклад, метафоричний епітет утворюється при перетині полів епітета і метафори:

artificial effortless smile; broke into teary hysterical smile; with blazing eyes; his dead yellow eyes; the smile again – radiant blatantly artificial – convincing; alien unresponsible faces.

У результаті перетину полів епітету та порівняння утворюється компаративний епітет. Є декілька видів конструкцій компаративного епітета, майже всі їх можна зустріти у творах Фіцджеральда:

a lady with the helmet-like hair; a reddish-brown mustache under watery blue eyes; the starry veiled expression; blond, gay, baby-faced girl; a dark saucer-eyed man; scarecrow males.

Нерідко можна зустріти також звичайні порівняння, які є дуже виразними та одразу викликають в уяві образ героя, що описується:

just a girl with the skin of one of Rafael's corner angels and a style that made you look back twice to see if it were something she had on; a lady who was like an egg; her lips half-open like a flower; her face shining like fire through the half darkness; she felt her face quiver like a rabbit's her arms like flying fish; three poker-faced secretaries who sat like witches; the beautiful little boy with eyes like blue stones and lashes that sprayed open from them like flower-petals.

При створенні портрета Фіцджеральд досить часто робить акцент на окремій рисі, властивій цілій нації і окремій людині:

She was a tall woman ... who had once possessed a fresh American loveliness...

Mr. Schwartz was physically unmarked; the exaggerated Persian nose and oblique eye-shadows were as congenial as the tip-tilted Irish reness around my father's nostrils...

She was a frail Latin blonde with fine large features and vividly sad French eyes...

he had a tough jaw and an Irish smile...

healthy pretty English face...

Найвластивішим для описів зовнішності у Фіцджеральда є метонімічний епітет:

Two pairs of eyes were regarding her: Rutherford's noncommittal und unrequiring, Michael's hungry, tragic, pleading; unsuspecting left ear; handsome earnest face; groups of waiting, hopeful, painted faces; her face was young, frightened; cool, patronizing eyes; a man with an unhappy mouth and desperate, baffled eyes.

Оксюморонний епітет, який являє собою єдність протилежностей, своєрідну епітетну конфігурацію, що містить слова із взаємовиключаючим змістом:

Nicole's snow-warm face; mile, that grave sweet smile that made her 'adored'; awful looking yet discernibly attractive

Часто у характеристиках одними героями інших можна зустріти літотний/гіперболічний епітет:

'You have the most rememberable eyes.'

'You've got an awfully kissable mouth.'

який Фіцджеральд вживає і в звичайних описах портрета:

a tanned woman with very white teeth; with that extraordinary hair; he was young and extraordinarily handsome.

Стилю творів Фіцджеральда в цілому та портретним характеристикам зокрема дуже властивим є іронічний епітет:

his crimson legs (червоні від засмаги); the faces were only formally sad; with frank new faces, intelligent, considerate, thoughtless, thought-for.

При створенні портретних характеристик будь-який автор намагається висловити своє ставлення до героїв взагалі чи у певній життєвій ситуації. Без стилістичних засобів такі описи були б сухими та невиразними. Кожен письменник має власну манеру створення портрета. Фіцджеральду властивий точний підбір слів, який не залишає сумнівів щодо його ставлення до того чи іншого героя. Наприклад, у романі "Tender Is the Night" він по-різному змальовує образ Розмарі. Спочатку письменник милується квітучою юністю дівчини.

One's eye moved on quickly to her daughter, who had magic in her pink palms and her cheeks lit to a lovely flame, like the thrilling flush of the children after their cold baths in the evening. Her fine forehead sloped gently up to where her hair, bordering it like an armorial shield, burst into lovelocks and waves and curlicues of ash, blonde and gold. Her eyes were bright, big, clear, wet, and shining, the color of her cheeks was real, breaking close from the surface to the strong young pump of her heart. Her body hovered delicately on the last edge of childhood – she was almost eighteen, nearly complete, but the dew was still on her.

Фіцджеральд застосовує епітети та метафори, яка свідчать про красу і юність, яка "світиться". Зовнішність Розмарі порівнюється з рососою, полум'ям та хвилями.

Навпаки, коли автор засуджує вчинок Розмарі, він описує її вчинок з іронією та зневагою:

Her hair was not curly, and now it lay in lank lifeless blocks on both sides of her suddenly pale face. It was ugly as sin – she had known it would be ugly as sin. Her face's chief charm had been a Madonna-like simplicity. Now it was gone and she was – well, frightfully mediocre – not stagy; only ridiculous, like a Greenwich Villager who had left her spectacles at home.

Метафоричний епітет *lifeless blocks*, порівняння *ugly as sin, like a Greenwich Villager* та компаративний епітет *a Madonna-like simplicity* вказують на зневагу та неприязнь.

Крім вищезазначеного, при описі зовнішності дуже виразно звучать порівняння, ефект яких підсилюється повтором:

*There was a trio of women sitting on the bench. They were all tall and slender, and as they talked their heads waved gracefully about above dark tailored suits, rather like long-stemmed flowers and rather like **cobras'** hoods. (...) and simultaneously the three **cobra** women noticed her; their long necks darted toward her and they fixed finely critical glances upon her.*

У одному зі своїх оповідань "Winter Dreams" Фіцджеральд описує головну героїню декілька разів, кожного разу акцентуючи увагу на рисах, властивих її зовнішності:

The little girl who had done this was eleven – beautifully ugly as little girls are apt to be who are destined after a few years to be inexpressibly lovely and bring no end of misery to a great number of men. The spark however was perceptible. There was a general ungodliness in the way her lips twisted down at the corners when she smiled, and in the – Heaven help us! – in the almost passionate quality of her eyes. Vitality is born early in such women. It was utterly in evidence now, shining through her thin frame in a sort of glow. (...) She wore a blue gingham dress, rimmed at throat and shoulders with a white edging that accentuated her tan. The quality of exaggeration, of thinness, which had made her passionate eyes and down-turning mouth absurd at eleven, was gone now. She was arrestingly beautiful. The color in her cheeks was centred like the color in a picture – it was not a "high" color, but a sort of fluctuating and feverish warmth, so shaded that it seemed at any moment it would recede and disappear. This color and the mobility of her mouth gave a continual impression of flux, of intense life, of passionate vitality – balanced only partially by the sad luxury of her eyes. (...) Judy Jones, a slender enameled doll in cloth of gold: gold in a band of her head, gold in two slipper points at her dress's hem. The fragile glow of her face seemed to blossom as she smiled at him.

Для досягнення найбільшого ефекту Фіцджеральд використовує повтор: слова *flow, passion* та *vitality* зустрічаються двічі; по-різному описується незвичайна усмішка дівчини *her lips twisted down at the corners when she*

smiled – down-turning mouth – as she smiled at him – mobility of her mouth, а слово *gold* повторюється навіть тричі. Усі ці засоби створюють образ сяючої краси, чогось надзвичайного, унікального.

Індивідуальність цього образу підкреслюється оксюморонним епітетом *beautifully ugly*, порівнянням *like a color in a picture* та вживанням ефекту наростання та кульмінації.

Таким чином, можна стверджувати, що Ф. С. Фіцджеральд створює портретні характеристики героїв своїх творів, застосовуючи найрізноманітніші стилістичні засоби у власній манері, яку називають "his evocative style" [8]. Його образи символічні, слова та фрази передають настрої, надії, мрії.

Висновки з цього дослідження зумовлюють перспективу подальшого вивчення взаємодії стилістичних засобів при створенні портретних характеристик у творах інших англомовних письменників ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Горшенева Е.С. К вопросу о структурно-композиционной классификации словесно-художественного портрета. – Вестник Киевского Университета. Выпуск 18, 1984. – С. 11-13.
2. Голсуорси Д. Создание характера в литературе // Собрание сочинений в 16 томах. М.: Правда, 1962. – С. 457-473.
3. Ємець О.В. Семантика, синтактика та прагматика тропів в аспекті поетизації художньої прози (на матеріалі оповідань Ділана Томаса). Автореферат на здоб. ... канд. філол. наук. – К. 2000. – 19 с.
4. Оноприенко Т.Н. Эпитет. Семантика и структура. (на материале английской тропики). – Житомир. Полиграфика, 1997. – 48 с.
5. Чижевская М.И. Язык, речь и речевая характеристика. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 70 с.
6. Сурков А.А. Краткая литературная энциклопедия (в 9-ти томах) – М.: Издательство "Советская энциклопедия", 1968
7. Fitzgerald F.S. This Side of Paradise. – A Millennium Project (with an Introduction by Craig Raine), 1996. – 264 p.
8. Fitzgerald F.S. The Great Gatsby. – A Millennium Project (with an Introduction by Malcolm Bradbury), 1991. – 150 p.

Матеріал надійшов до редакції 16.04.2005 р.

Омецинская О.В. Взаимодействие стилистических средств при создании портретных характеристик в произведениях Френсиса С. Фицджеральда.

В статье анализируется взаимодействие стилистических средств при создании портретных характеристик в произведениях Френсиса С. Фицджеральда, определяется роль этого взаимодействия для создания неповторимых образов и для придания индивидуальности стилю автора.

Ometsinska O.V. Cooperation of stylistic means in the process of creating portrait characteristics (on the basis of the works by F.S. Fitzgerald)

The article deals with the analysis of cooperation of stylistic means in the process of creating portrait characteristics (on the basis of the works by F. S. Fitzgerald), it defines the importance of this cooperation for creation of unique images and adding individuality to the author's style.